

Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n kevätseminaari 22.5.2012
Puheenjohtaja Ole Johansson

EU:n yhdentymistä syvennettävä kriisistä huolimatta

Meillä on tänään aiheena Euroopan unioni ja rahaliitto, niiden tulevaisuus ja merkitys Suomen elinkeinoelämälle. Tällä hetkellä sitä kristallipalloa ei löydy, joka varmasti näyttäisi, missä tilanteessa olemme Euroopassa muutaman kuukauden, saati vuoden kuluttua.

Toisaalta tällä hetkellä tuntuu kuitenkin kuin historia toistaisi itseään. Vuonna 1983, pian 30 vuotta sitten, silloinen EEC juhli 25-vuotistaivaltaan. Euroopan talous oli kuralla, stagnaatio ja eurosclerosis olivat päivän sanoja. Komission puheenjohtaja Gaston Thorn julisti, että EC:tä uhkasivat kansalliset ja protektionistiset tendenssit, että "Euroopan idea" oli kadoksissa ja epäsuositettu kansalaisten piirissä. EC ei pystynyt ratkaisemaan talouskriisiä.

Nyt, melkein kolme vuosikymmentä myöhemmin, EU on kulkenut taas pitkään, liian pitkään, kriisistä toiseen ja voimat on käytetty uhkien torjumiseen. Kasvuun tähtääviin toimiin ei ole löytynyt aikaa, voimia eikä varsinkaan uskallusta!

Euroalueen jatkuvasti kasvava työttömyys luo poliittisia uhkia, jotka ovat kärjistyneet väkivaltaisiksi purkauksiksi ja nostaneet esille kansallismielistä ajattelua. Unioni nähdään vihollisena eikä yhteistä hyvää tavoittelevana toimijana.

Ennen joulua tilanne vaikutti todella pahalta, sen jälkeen rahoitusmarkkinatilanne on rauhoittunut hieman ja hetken näytti jo paremmalta, mutta viimeisten parin kuukauden ajan epävarmuudet ovat uudelleen lisääntyneet, erityisesti Kreikan poliittisen epävakauden ja Espanjan rahoitusongelmien myötä. Koko Euroopassa voimistuu kysymys sekä euroalueen että EU:n tulevaisuudesta.

Epävarmuudesta huolimatta yritysten on tehtävä jokapäiväisiä päätöksiä omasta toiminnastaan ja arvioitava, mikä on yrityksen menestyksen kannalta paras toimintaympäristö.

Suomi on ollut Euroopan unionin jäsen 17 vuotta ja kuulunut rahaliittoon 10 vuotta. Suomen elinkeinoelämän intressi on ollut vahva molempien suhteen.

Avoimet EU:n sisämarkkinat ja yhteinen valuutta ovat tuoneet kasvua ja vakautta. Eniten juuri Suomen kaltaisten pienten maiden yritykset ovat hyöttyneet vakaasta valuutasta. Edullinen lainaraha on myös parantanut yritysten kilpailukykyä. Kokonaisuutena EU on tuonut Suomelle kasvua ja parantanut yritysten toimintaympäristöä.

EU on saanut aikaan myös asioita, joita ei voi rahalla mitata kuten rauha ja kulttuurien välisen ymmärryksen lisääntyminen. Kansalaisia ilahduttavia konkreettisia asioita on

saatu aikaan, kuten passiton matkustaminen tai valuutanvaihdon poistuminen. Ne otetaan annettuina ja niiden arvon huomaa vasta, jos ne otettaisiin pois.

Nyt olemme kuitenkin tienhaarassa sekä koko unionin että rahaliiton suhteen. EU on kriisissä paitsi joidenkin jäsenmaiden taloudenpidon vuoksi, myös siksi, että se ei ole poliittisesti kyennyt tekemään riittävän nopeita ja tehokkaita päätöksiä kriisin ratkaisemiseksi. Kansalliset, ja usein kovin lyhytnäköiset, intressit nostavat päätään useissa jäsenmaissa ohi yhteisen eurooppalaisen edun.

Yritysten kannalta merkittävin on kuitenkin kilpailukykykriisi. Joudumme vakavasti pohtimaan, onko EU:sta tällä hetkellä enemmän haittaa vai hyötyä yritysten kilpailukyvyille. Kykeneekö EU menemään kohti niin sanottua älykästä eli parempaa sääntelyä ja huomioidaanko sääntelyn vaikutukset yrityksille riittävän hyvin? Vai tarkoittaako EU:n monessa asiassa ajama edelläkävijyys sitä, että toimiminen Euroopassa on yksinkertaisesti liian hankalaa ja kallista? Tällaista kritiikkiä kuuluu, syystäkin, erityisesti pk-sektorilta.

Suomalaisille yrityksille EU on alun alkaen ollut keskeinen vientimarkkina. Tämä merkitys ei ole nykypäivänä kadonnut mihinkään. Nyt jo historiaan jääneet ennen muuta kauppapoliittiset EFTA- ja ETA-ratkaisut tähtäsivät nimenomaan suomalaisten yritysten tasapuolisen kilpailuaseman turvaamiseen yhdentyvässä Euroopassa. Tasapuoliseen kilpailuasetelmaan kuuluu olennaisesti se, että kaikki noudattavat samoja pelisääntöjä. ”Level playing field” on se, mitä suomalaiset yritykset odottavat sisämarkkinoilta: samat säännöt kaikille ja mikä tärkeintä: että kaikki noudattavat sääntöjä – mikä ei valitettavasti kuitenkaan aina vastaa todellisuutta.

Ylisääntelyä tulee välttää vaatimalla kaikista hankkeista kattavat vaikutusarviot. Yhtään lakia ei tule hyväksyä ilman, että vaikutukset on kunnolla arvioitu. Tässä prosessissa Suomelle ja suomalaisille yrityksille on tärkeää, että olemme mukana päättämässä, emme ulkona neuvomassa tai viisastelemassa. Olemme osaomistajina myös vastuussa yhteisistä päätöksistä. Siksi on tärkeää, että meillä Suomessa on oma agenda, mutta lisäksi meidän on pidettävä hallinnassa EU:n agenda.

Nyt EU:n tulisi kuitenkin kyetä keskittymään muuhunkin kuin jatkuvien tulipalojen sammuttamiseen. Elinkeinoelämän näkökulmasta on tärkeää suunnata voimat seuraaviin kohteisiin:

1) Ensinnäkin: Sisämarkkinoiden pelisääntöjen edelleen kehittäminen ja huoltaminen sekä käytännön toimeenpanosta huolehtiminen, näihin kuuluvat muuan muassa digitaaliset sisämarkkinat. Digitaalisissa sisämarkkinoissa on kyse siitä, että yritykset pystyvät kehittämään, tarjoamaan ja markkinoimaan tuotteita, palveluja ja sisältöjä käyttäjäystävällisesti koko EU:n alueella. Kuluttajien pitää puolestaan pystyä ostamaan helposti laillisia tuotteita, palveluja ja sisältöjä internetistä koko EU:n alueella.

Digitaalisen talouden avaintekijöitä on myös, että yritykset ja kuluttajat voivat asioida sähköisesti kaikkialla EU:ssa. Yrityksillä, kansalaisilla ja julkisella sektorilla täytyy lisäksi olla ns. digivalmiudet eli taidot ja välineet internetin käyttöön.

Digitaalisia sisältöpalveluja tuottavien suuryritysten joukossa ei ole tällä hetkellä yhtään eurooppalaista yritystä. Esimerkiksi suositut Google, Facebook, YouTube, Twitter ja Amazon ovat kaikki yhdysvaltalaisia. Yksi syy siihen on, että Euroopassa on edelleen 27 erilaista digimarkkinaa, kun Yhdysvalloissa niitä on vain yksi. Euroopassa yritykset joutuvat räätälöimään toimintaansa ja palvelujaan erikseen jokaiseen maahan. Ei siis ihme, että ainakin toistaiseksi Eurooppa on jäänyt jälkeen kilpailijoistaan internet-taloudessa.

Erityisesti Suomi hyötyisi digitaalisista sisämarkkinoista, koska meillä on vahvaa osaamista ja sijaitsemme maantieteellisesti kaukana.

Copenhagen Economics on arvioinut, että digitaalisten sisämarkkinoiden luominen kasvattaisi EU:n bruttokansantuotetta 4 prosentilla vuoteen 2020 mennessä – kasvu saataisiin aikaan pelkästään lainsäädännöllisten esteiden poistamisella, ei esimerkiksi verotuloja käyttämällä tai muitakaan julkisia menoja lisäämällä!

EU:n agendalla digitaalisten sisämarkkinoiden luominen on nostettu korkealle muun muassa Suomen aktiivisuuden johdosta, mutta käytännön toimet laahaavat jäljessä. Elinkeinoelämä perää Euroopan komissiolta ja jäsenmailta vahvaa sitoutumista digitaalisten sisämarkkinoiden esteiden poistamiseen.

2) Toiseksi: Talous- ja rahaliiton syventäminen. Yritysten kannalta on keskeistä, että julkinen talous saadaan kuntoon. Tämä edellyttää toimivaa talouspolitiikan koordinaatiota. Suomen pitää olla mukana ytimessä tekemässä ratkaisuja, joilla euroaluetta kehitetään. Yhteistyö kuitenkin edellyttää kaikilta aktiivisuutta ja rakenteiden pitää tukea vastuullisuutta.

Euroopan talousvaikeudet ovat kasvattaneet EU-vastaisuutta monella taholla ja lisänneet erityisesti yhteisvaluutta euron arvostelua. Euro on joutunut syntipukiksi monille vuosikymmeniä jatkuneille rakenneongelmille, joiden juuret ovat kuitenkin aivan muualla. Kasvaneen kriittisyyden keskellä koko rahaliiton perimmäinen tavoite uhkaa välillä unohtua.

Elinkeinoelämän näkökulmasta yhteinen valuutta on aivan keskeinen kulmakivi Euroopan sisämarkkinoiden toiminnassa. Ilman euroa EU-maiden yritykset kohtaisivat toivottoman hajanaisen toimintaympäristön, ja EU antaisi paljon tasoitusta vaikkapa USA:lle ja Kiinalle, missä yritykset voivat operoida samalla valuutalla useiden satojen miljoonien kuluttajien alueella.

Euron käyttöönotto on helpottanut paitsi matkailijoiden arkea, myös yritysten kasvua ja kansainvälistymistä. Yhteinen valuutta on parantanut koko Euroopan kilpailukykyä sekä valuuttariskejä vähentämällä että korkotasoa vakauttamalla.

Valuuttariskien väheneminen on ollut erityisen tärkeää suomalaisille pk-yrityksille, joilla ei ole samanlaisia keinoja riskinhallintaan kuin suurilla toimijoilla. Ennennäkemättömän matalat ja vakaat korot ovat tuoneet sekä Suomen elinkeinoelämälle että kuluttajille suuria hyötyjä jo yli vuosikymmenen ajan. Äskettäisen selvityksen mukaan pelkästään suomalaiset pörssiyritykset ovat hyötyneet matalammista koroista satoja miljoonia euroja vuodessa. (Timo

Kohtamäki (2012): The corporate benefits of the euro. Ulkopoliittinen instituutti, Briefing Paper 103)

Tänä päivänä on kuitenkin aivan ilmeistä, että rahaliittoa muodostettaessa tehtiin myös virheitä. Jäsenyyskriteereissä joustettiin liiaksi eikä luotu mekanismeja, jotka olisivat ohjanneet maita asialliseen taloudenpitoon ja tarvittaessa antaneet rangaistuksia holtittomuudesta.

Nämä rahaliiton rakenteissa olleet valuviat eivät kuitenkaan ole Suomen elinkeinoelämän näkökulmasta missään tapauksessa syy haikailla kansallisia valuuttoja takaisin. Päinvastoin, koska toimiva yhteisvaluutta on niin keskeinen koko Euroopan kilpailukyvyllä, on tehtävä määrätietoisesti työtä toimivan talousohjauksen kehittämiseksi ja hyvän talouspolitiikan juurruttamiseksi koko Eurooppaan.

Viimeisen kahden vuoden aikana tehdyt uudistukset ovatkin olleet erittäin tervetulleita. Vaikka kriisin ratkomisessa riittää vielä paljon töitä, uusilla ohjauskeinoilla on luotu hyvää perustaa tulevien vuosikymmenten vakaalle talouskehitykselle. Tiiviimpi talouspolitiikan koordinaatio johtaa väistämättä tiettyyn itsemääräämisoikeuden kaventumiseen. Suomi on kuitenkin hoitanut julkista talouttaan varsin pitkäjänteisesti, joten koko Euroopan talouskehitystä vakauttava tiukempi koordinaatio on lähtökohtaisesti pelkästään Suomen etu.

3) Kolmanneksi: EU:n asemaa globaalina toimijana ja markkinoiden avaajana eurooppalaisille yrityksille pitää vahvistaa. Eurooppa on jäänyt pahasti jälkeen muista kasvavista markkinoista. EU:n pitää toimia oikeissa asioissa globaalina edelläkävijänä: innovaatioasioissa, tuotekehityksessä, markkinoille pääsyä helpottavista teknisissä ratkaisuissa. EU:n yksipuolinen toiminta esimerkiksi ilmasto- ja ympäristöasioissa on heikentänyt eurooppalaisten yritysten globaalia kilpailukykyä. Kuten aiemmin jo totesin, edelläkävijyys ei saa tarkoittaa sitä, että sillä karkotetaan yritykset pois Euroopasta.

Osittain tämän edelläkävijyyden vuoksi Euroopan unionin energiapolitiikka on valtaviin haasteiden ja muutosten edessä. Haasteita tuo erityisesti uusiutuvan energian lisäämisvelvoite, joka nostaa kustannuksia ja lisää tuotannon ja hintojen vaihtelua. Kaiken kaikkiaan energiamarkkinoihin kohdistuu jatkuvasti lisääntyvää sääntelyä, joka on vastoin markkinaehtoisuuden tavoitetta.

Sähkömarkkinoiden osalta EU:n tavoitteena on luoda yhtenäiset ja avoimet markkinat vuoteen 2014 mennessä. Yhteiset pelisäännöt on jo pitkälle sovittu, mutta pullonkaulana on se, ettei sähkön siirtoyhteyksiä ole tarpeeksi. Avoimet energiasisämarkkinat ovat lähtökohtaisesti myönteinen asia niin kuin avoimet sisämarkkinat muillakin aloilla. Huolenaiheena on nähty suomalaisen sähkön hinnan nousu keskieuropalaiselle tasolle integraation seurauksena. Integraatio kuitenkin lisää hintakilpailua sekä parantaa sähkön toimitusvarmuutta.

Integraation rinnalla suomalaisten yritysten kannalta on erityisen tärkeää, että sähkön tuotantokapasiteettia on riittävästi omiin tarpeisiin myös kansallisesti. Tällä hetkellä Suomeen joudutaan tuomaan rajojemme ulkopuolelta lähes 15 %

vuotuisesta sähkönkulutuksesta. Siksi jo päätetyt ja suunnitteilla olevat sähköntuotantokapasiteetin investoinnit on erityisen tärkeä varmistaa.

4) Neljänneksi: EU:n lähialueiden vakaudesta on huolehdittava. EU:n laajentumishankkeet alkavat olla sekä maantieteellisesti että poliittisesti loppusuoralla, mutta työtä riittää vireillä olevien jäsenyysneuvotteluprosessien loppuunsaattamisessa. Islanti lienee helpoimmasta päästä, Turkki haasteellisin. Suomalaisen vientiteollisuuden kannalta Turkilla on suuri merkitys.

5) Viidenneksi: EU:ssa on meneillään useita suoraan suomalaiseen yritystoimintaan vahvasti vaikuttavia hankkeita. Yksi näistä on rahoitusalan sääntely. Finanssikriisin seurauksena on osittain toteutettu ja osittain vireillä useita kymmeniä rahoitusalan sääntelyyn ja valvonnan kiristämiseen liittyviä EU-sääntelyhankkeita. Useat rahoitusmarkkinoiden sääntelyhankkeet ovat olleet selkeästi poliittisesti värittyneitä. Finanssikriisin jälkimainingeissa sääntelyssä tehdään helposti ylilyöntejä, joilla saavutettavat hyödyt eivät vastaa niiden haittavaikutuksia.

Rahoitusmarkkinoiden vakaus ja luotettavuus sekä markkinoiden toimintatapojen ja finanssituotteiden läpinäkyvyyden lisääminen ovat tärkeitä tavoitteita. Myös yhtenäisten valvontakäytäntöjen kehittäminen Euroopan tasolla on periaatteessa myönteistä. Sääntelyn kiristämisen käänköpuoli on kustannusten nousu, joka johtaa rahoituksen ehtojen kiristymiseen ja saatavuuden heikkenemiseen, kasvattaa yritysten kustannustaakkaa, rajoittaa talouskasvua ja vaikuttaa haitallisesti eurooppalaisten yritysten toimintaedellytyksiin ja kansainväliseen kilpailukykyyn.

Nyt on esimerkiksi tarkoin harkittava, onko oikea hetki kiristää pankkien omavaraisuusvaatimuksia ja on itsestään selvää, että EU:ssa ei tule ottaa käyttöön yksipuolisesti finanssitransaktioveroa. Veron maksajia olisivat finanssialan asiakkaat, ja esimerkiksi yksin Suomen työeläkejärjestelmälle veron käyttöönotto aiheuttaisi arvioiden mukaan 400–500 miljoonan euron vuotuiset kustannukset. Eli tulonsiirtoa suomalaisilta eläkkeensaajilta EU:n budjettiin!

6: Kuudenneksi: Nykyisin lähes 80 prosenttia unionin menoista käytetään maatalouteen ja maaseudun kehittämiseen sekä koheesiopolitiikkaan, jolla pyritään pienentämään alueiden välisiä kehityseroja. EU:n budjetin pitää edistää EU:lle keskeisiä tavoitteita: kestävää kasvua, kilpailukykyä sekä uusien työpaikkojen syntymistä ja nykyisten säilymistä. Innovaatioiden merkitys näiden tavoitteiden saavuttamisessa tunnustetaan laajasti, mutta tämä merkitys ei näy riittävästi EU:n budjetissa.

Budjetin painopiste täytyy siirtää perinteisistä politiikka-alueista tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaan. EK puolustaa vahvasti komission tekemää 80 mrd. euron budjettiehdotusta Horisontti 2020-ohjelmalle eli EU:n tutkimuksen ja innovaatioiden puiteohjelmalle. Tutkimus ja innovaatiot ovat ratkaisevan tärkeitä pitkän tähtäyksen kasvulle ja kilpailukyvyille Euroopassa. Vuosia 2014–2020 koskevissa rahoituskehysneuvotteluissa testataan nyt EU:n todellisia prioriteetteja.

Suomalaisen elinkeinoelämän näkemykset on mahdollista saada kuuluviin EU:ssa, mutta se edellyttää aktiivista kommunikaatioita vaikuttajien välillä.

EK:n ja aiemmin TT:n hallitukset ovat vierailleet vuosittain Brysselissä vuodesta 1996, yhteensä 16 kertaa. Vierailujen yhteydessä hallituksen jäsenet ovat tavanneet Suomen kannalta keskeisiä komissaareja, Suomen EU-vaikuttajia – mukaan luettuina suurlähettiläät ja suomalaiskomissaarit sekä ja Euroopan parlamentin jäsenet.

Tänä vuonna hallitus esitti EK:n keskeiset viestit mm. valmisteilla olevasta rikkidirektiivistä sekä ilmasto- ja energia-asioista Eurooppa-neuvoston pysyvälle puheenjohtajalle Herman van Rompuulle, komission pääsihteerille ja ilmastokomissaari Connie Hedegaardille. Kaikille tapaamillamme komissaareille esitimme huolestamme siitä, että Euroopan toimintaympäristö on menettänyt kilpailukykyään jo pitkään. Euroopan kirkasotsainen edelläkävijyys muun muassa ilmastoasioissa karkottaa yritystoimintaa pois, jos samoja vaatimuksia ei oteta käyttöön myös globaalisti.

Brysselissä arvostetaan EK:n hallituksen vuosittaisia vierailuja: komissaarit haluavat kuulla yritysjohtajien näkemyksiä. Jos EK haluaa vaikuttaa EU-asioihin ja olla uskottava toimija, tämä edellyttää yritysjohtajien sitoutumista. Jatkuva dialogi päättäjien kanssa antaa meille hyvän pohjan tehdä vaikuttamistyötä.

EK:lla on myös vaikuttamisen paikka BusinessEuropessa. Olen itse sen varapuheenjohtaja ja olen huomannut, että jos EK haluaa vaikuttaa johonkin asiaan EU-tasolla, meidän pitää saada näkemyksemme BusinessEuropen agendalle. Tämän lisäksi on itsestään selvää, että elinkeinoelämän ja Suomen hallituksen pitää tehdä vaikuttamistyötä yhdessä, silloin kun meillä on yhteinen intressi ja kyse on Suomen elinkeinoelämän kannalta olennaisesta asiasta.

Elinkeinoelämä oli vahva vaikuttaja, kun Suomi liittyi unioniin ja myöhemmin rahaliittoon. Nyt meiltä usein kysytään, oliko erityisesti rahaliittoon liittyminen väärä päätös. Vertauskohtana on useimmiten Ruotsi, joka päätti pysyä euroalueen ulkopuolella.

EU:n perustehtävänä on alusta lähtien ollut vakauden tuottaminen Eurooppaan. Yhteisten markkinoiden ja talouden pelisääntöjen avulla on jäsenvaltiot sidottu myös yhä tiiviimpään poliittiseen yhteistyöhön. Tämä Jean Monnetin nerokas idea on toiminut myös käytännössä. Sisämarkkinat ovat olleet sokkeli, jonka varaan on voitu rakentaa yhä tiivistyvää talouspoliittista, ulkopoliittista sekä sisäpoliittistakin yhteistyötä. Tämä on mielestäni hyvä muistaa varsinkin silloin, kun tuntuu, että EU on kaiken pahan alku ja juuri! Mikähän olisi vaihtoehto?